

EXCERPTA

2. zenbakia

1989-urtarrila

gaiak

orrialdeak

Greko-Euskarazko gramatika-konposa-

keta(Orixe).....625

Hesiodo-ren Teogonia.....626-627

S.Joan Krisostomo eta paganoen ohiturak

eta pentsakera.....628-629

Plinio Gaztea(eskutitzak).....630-631

Definitiones,etymologiae,explicationes e

sancti Augustini scriptis depromptae.....632-635

Grezia-ko Mitologia(barne orrietako eraskina)

Definitiones,etymologiae,explicationes e

sancti Jeronimi epistolis depromptae.....636-639

De vita exemplarium presbyterorum vasconum:

R.M.AZKUE.....640-644

En --dik,-gandik

ektheiátz0=Jainkoarentzako

ekkaké0=biozgabetu

ekkleí0=lekutu(AN),exceptuar

apokleí0= " "

ekptý0=tu egin,tuzpatu(AN)

ektopite0=tokialdatu

ekphantátzomai=iruditaratu,irudikatu

ekritzó0=errotikatu(Schuchardt erara),era.erauzi
badago.Lokativo-ablativo honek ez du e-
ratorririk,herrikoirik,behintzat.Hala
ere,argi dago eta herrian laster sartu-
ko litzateke.

eraginkorrak:

-----

ekbibatz0=irtenerazi

ekball0=alderagin,expello

ekdíd0mi=emanerazi,entregar

ektheó0=divinizar a otro,hacer que...=Jainkotaraa
zi

Orixe,1942

(jarraitzeko)

- 306 Τῇ δὲ Τυφάονά φασι μιγῆμεναι ἐν φιλότῃτι
 δεινὸν θ' ὕβριστήν τ' ἄνεμον ἐλικώπιδι κούρη·
 ἢ δ' ὑποκυσαμένη τέκετο κρατερόφρονα τέκνα.
 Ὅρθον μὲν πρῶτον κύνα γείνατο Γηρυονῆι·
 δεύτερον αὖτις ἔτικτεν ἀμήχανον, οὗ τι φατειὸν
 Κέρβερον ὠμηστήν, Ἄϊδεω κύνα χαλκιοέφωνον,
 πεντηκοντακέφαλον, ἀναιδέα τε κρατερόν τε·
 τὸ τρίτον Ὑδρην αὖτις ἐγείνατο λυγρὰ ἰδυίαν
 Λερναίην, ἣν θρέψε θεὰ λευκώλενος Ἥρη
 ἀπλητον κοτέουσα βίη Ἑρακληΐη.
 Καὶ τὴν μὲν Διὸς υἱὸς ἐνήρατο νηλεῖ χαλκῷ
 Ἄμφιτρωονιάδης σὸν ἀρηΐφιλω Ἴολάω
 Ἑρακλῆς βουλῆσιν Ἀθηναίης ἀγελαΐης.
- 319 Ἡ δὲ Χίμαιραν ἔτικτε πνέουσαν ἀμαιμάκετον πῦρ,
 δεινὴν τε μεγάλην τε ποδώκεά τε κρατερὴν τε.
 Τῆς δ' ἦν τρεῖς κεφαλαί· μία μὲν χαροποῖο λέοντος,
 ἢ δὲ χιμαίρης, ἢ δ' ὄφιός, κρατεροῖο δράκοντος,
 [πρόσθε λέων, ὀπίθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,
 δεινὸν ἀποπνεύουσα πυρὸς μένος αἰθομένοιο.]
 Τὴν μὲν Πήγασος εἶλε καὶ ἐσθλὸς Βελλεροφόντης.

Tiphaon haize ikaragarri-bortitza maitetasunez neska-
 txa begi-bizi honekin batu omen zen. Eta haurdun geldi
 tu ondoren neskatxak seme-alaba ausartak izan zituen:
 Lehenengo Orthoz, Gerion-en zakurraz, erdi zen; gero, be-
 rriz Kerbero harrigarria, adieraztezina, sortu zuen, Ha-
 des-ko zakurra, ankerra eta brontzezko ahosduna, berro-
 gei eta hamar buruduna, errukigabea eta indartsua. Hiru
 garrenez, Lerna-ko Hydra, gaiztakeriaz aitua, Hera edur-
 besodun jainkosak elikatua, behin jainkosa Herakles in-
 dartsuarekin gehiago ezinean haserretuz gero. Berau Ze-
 us-en semeak, Herakles Amphitridak, hil zuen brontze
 gogorrez, Ares-en kutuna den Iolao-rekin elkaturik, A-
 thenea harrapatariaren aholkuz. Gero Kimera sortu zuen,
 su itzalezina arnastu ohi zuena, ikaragarria eta handi-
 a, oin arin eta sendoa. Hiru buru zituen beronek: bata,
 begi distiradun lehoiarena, bestea ahuntzarena eta bes-
 tea sugearena, dragoi indartsuarena bezalakoa. (Aurreka-
 ldetik lehoia zen, atzekaldetik dragoia, erdialdean ah-
 untza, eta su-gar bizi-itzalak botatzen zituen ikaraga-
 rriro). Pegasok eta Belerophonte prestuak menperatu zu-
 ten.

Εἰ γὰρ παιδία πρὸ διδασκάλους πέμποντες, ἂν ἴδωμεν ἐκεῖθεν μηδὲν καρπούμενα, σφοδρῶς κατηγοροῦν τῶν διδασκάλων γινόμεθα, καὶ πρὸς ἑτέροισ ἀυτὰ μεθίσταμε πολλάκις·

Ἔτις δὲ ἡμῖν ἔσται ἀπολογία λαίπων, ὅταν ὄσον ἰσχυρῶς ἢ ἀνθρωπίνῃ δόξῃ παρὰ τοῖς Ἑλλήνων φιλοσόφοις, μὴ ἰσχύσῃ παρ' ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος; Καὶ γὰρ ἐκείνων τινὲς καὶ χρίσματα ἀπέδύσαντο, καὶ θανάτου κατεφρόνησαν, ἵνα ἀνθρώποις ἐπιδείξωνται·

Ἔθ' Ἐρακλῆ τοῦτο οὐ μεγάλης ἔστιν ὕβρεως ῥῆμα ἀλλὰ μᾶλλον καταφρονήσεως καὶ ὀλιγοψίας τινός τοῦ λέγοντος. Καθ' ἡμῶν γὰρ ἡμεῖς ἢ οἰκέταις, ἢ τισι τῶν καταδεεστέρων ἐπιτάττοντες λέγομεν· ἄπελθε σὺ, εἰπέ τῷ δεῖνι σὺ· οὕτω καὶ οἱ τῆ Σύρων κεχρημένον γλώττη ῥακὰ λέγουσιν, ἀντὶ τοῦ, σὺ, τοῦτο τιθέντες.

S. Joan Krisostomo

Ἔτι δὴποτε δὲ καὶ τοῖς τάφοις ἐμυλοχωροῦσιν; Ὁλέθριον δὲ γὰρ τοῖς πολλοῖς ἐνθεῖναι βουλόμενοι· οἶον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπελθόντων δάμονες γίνονται· ἢ μηδέποτε γένοιτο μηδὲ μέχρις ἐνοίας λαθεῖν. Ἔτι οὐ φησὶν, ἂν εἴποις, ὅταν πολλοὶ τῶν γοήτων καὶ παιδῶν λαβόντες ἀποσφάτωσιν, ὥστε αὐτοῖς μετὰ ταῦτα συμπράττουσιν τὴν ψυχὴν ἔχειν; Καὶ πῶθεν τοῦτο δῆλον; Ὅτι μὲν γὰρ ἀποσφάττουσι, πολλοὶ λέγουσιν·

Umeak irakasleengana bidali eta ikusten badugu han ez dutela ezer ateratzen, maisuen salatari gogorrak bihurtzen gara eta, askotan, beste batzurengana aldarazten ditugu berriro... ..

Bestalde, zer aitzakia izango dugu, filosofo grekoen artean gizonetikiko ospeak lortu zuena guregan Jaungoikoaren beldurak ardiesten ez badu? Euretarike batzuk, bada, ondasunak banandu zituzten edo eta heriotza gitxietsi zuten gizonen aurrean itxurak egitearren... ..

(Mateo deunari buruzko homiliak: XI, 7/XV, 9)

Raka delako esakera hau ez da arras laidogarria, gitxiespen eta esalearen axolagabekeriaren esakera baizik. Guk edo otseinei edo menpekoren batzuri aginduak ematerakoan esango bagenie bezala: Zu, zoaz eta esan urliari hau. Era berean, siriarren hizkuntza erabiltzen dutenek raka esaten dute, zu esan beharrean hau erabiliz.

(Mateo deunari buruzko homiliak: XVI, 7)

Azkenik, zer dela eta dituzte gogoko hilobiak (deabruk)? Uste okerra sartu nahi dietelako askori. Joandakoen animak deabruak bilakatzen direla, alegia. Bururatu ere ez al zaigu egingo horrelakorik! Eta orduan, esango didazu, aztiak haurrak hartu eta hiltzen dituztenean, gero beren animak euren lankidetzat ukaiteko? Nondik atera duzue hau? Askok eta askok diote hil egiten dituztela.

(Mateo deunari buruzko homiliak: XXVIII, 2)

PLINIO GAZTEA

C. PLINIVS POMPEIAE CELERINAE SOCRVI S.

Quantum copiarum in Otriculo, in Narniensi, in Carsulano, in Perusino tuo, in Narniensi uero etiam balineum ex epistulis meis! nam iam tuis opus non est. una illa breuis et uetus sufficit. 2 Non mehercule tam mea sunt, quae mea sunt quam quae tua: hoc tamen differunt, quod sollicitius et intentius tui me quam mei excipiunt. 3 Idem fortasse eueniet et tibi, si quando in nostra deuerteris. Quod uelim facias, primum ut perinde nostris rebus ac nos tuis perfruaris, deinde ut mei expergiscantur aliquando, qui me secure ac prope neglegenter exspectant. 4 Nam mitium dominorum apud seruos ipsa consuetudine metus exolescit, nouitatibus excitantur probarique dominis per alios magis quam per ipsos laborant. Vale.

K. Plinio-k Pompeia Kelerina bere amaginarrebari osasuna.

Hori horniduraren ugaria Okrikulo, Narnia, Karsula eta Perusa-ko zure etxaldeetan! Eta Narnia-koan bainu-gela ere bai, nire eskutitzak direla eta! Zurerik, honez gero, ez da behar; behinolako laburto hura aski izan da. Hala fede! Nereak direnak ez ditut zeureak bezain nire; alde hau dago, baina: zureek (zerbitzariak) nireek baino ardura eta areta handiagoz atosten nautela. Beste horrenbeste gerta zuko zaizu, noski, gurera behin etorritz gero. Etor zaitezten nahi nuke, lehenengo, zu gure gauzez goza zaitezten zureez bezala; bigarren, nireak (zerbitzariak) bizkor daitezten, noizbait, lasai eta ia alfer samar egoten bait dira nire zain. Ugazaba bigunen zerbitzarien artean ohituraren ohituraz beldurra moteldu ohi da, gauza berriez zuhuru ohi dira eta nagusien gogokoak izaten saiatzen dira, beste batzuren bidez nagusien bidez baino gehiago. Agur.

Otriculum, gaurko Otricoli.

Narnia, gaurko Narni.

Perusa, etruskoen lurretan, Tiber-etik hur, Trasimeno lakutik urrun gabe.

171 **METONIMIA** : "...sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, et manus vocatur scriptura, quam facit manus; itemque sic vocatur peccatum (passiones), quia peccatum, si vincit, facit, sicut vocatur frigus piger, non quod a pigris fiat, sed quod pigros faciat". ("De nuptiis et concupiscentia ad Valerium comitem libri duo"; Liber I, XXIII, 25)

Era hortara mintzoa deitzen da mihiak egiten duen esana, eta eskua deitzen da eskuak egindako idazketa; halaxe bekatu esaten zaie (grinei) nagusi atera ekerero, bekatua egiten dutelako; era hortara hotz nagie esaten da, ez nagiek egina delako, baizik eta nagiak egiten dituelako.

Ikus.: 30. EXCERPTA, San Agustinen atalean, 159. azalpenean, hotzarengatik antzeko zerbait esanda.

172 **MAMINA/AZALA HITZETAN** : "Non quidem ita scriptum est, sed quid ad nos? Solet enim accidere, ut memoria fallat in verbis, dum tamen sententia teneatur. Nec vae nomen, ut appellaretur vita, Deus imposuit sed nomen ritus..."
(idem, Liber II, IV, 12)

Egon ez dago horrela idatzita, baina guri zer? Batzutan gertatzen da oroimenak hitzetan huts egitea eta

zantzuna ondo zaintzea. Eba izena, bizitza deitzeko, ez zion Jaungoikoak ezarri eta, senarrak baizik..."

173 **GERRIPEKOAK** : "...succintoria quippe sibi de foliis ficulneis, non vestimenta fecerunt (Gen. 3, 7); quae succintoria graece περιζώματα nuncupantur. Quid autem cooperiant perizomata, omnibus notum est, quae nonnulli latini campestria sunt interpretati; quis autem ignorat qui campestrantur quas partes corporis contengant? Has enim tegebant Romani iuvenes quando nudi exercebantur in campo, unde hoc genus tegminis tale nomen accepit".
(idem, Liber II, XXX, 52)

Gerripeko batzu egin zituzten iku-orriez, ez soinekoak (Gen. 3, 7); gerripekook grekoz περιζώματα deitzen dira. Darelako perizomata hauek zer estaltzen duten denok dakizue; latinazale batzuk zankartekoak esan diete; eta ariketa horietan ari zirenek gorputzeko zeintzu atal estaltzen zituzten nork ez daki? Zein bilozik horrelako ariketetan ari zirenean Erromako gazteek estaltzen zituzten atalak; estalki honek hortixek hartua dizu izena (campo > campestria)

Marte-ren zelaian soinketan ziharduteneko estalkiak dira zankarteko, campestria, περιζώματα hauek. Ikus: San Agustinen azalpenetan, 53 zenbakian zerbait berdintsu.

174 GRINA: "...et non est morbus, quod enim graecus habet: ἐν πάθει ἐπιθυμίας aliilatine interpretati sunt: in morbo desiderii vel concupiscentiae, alii vero: in passione concupiscentiae (1 Thess. 4, 5), vel si quo alio modo in aliis atque aliis codicibus invenitur; sed passio in latina lingua, maxime usu loquendi ecclesiastico, non ad vituperationem consuevit intelligi".
(idem, Liber I, XXXIII, 55)

...eta ez da eritasuna, grekozkoak dakarrena: ἐν πάθει ἐπιθυμίας batzuk latinez hola itzuli dute: in morbo desiderii edo concupiscentiae (gutizia grinatsua edo haragikoia) eta beste batzuk: in passione concupiscentiae (1 Thess. 4, 5), grina haragikoiez edo beste era batera han-hemengo kodizeetan dakusagunez. Baina pasioa latin hizkuntzaz, batez ere Elizaren hitz egiteko moduan, ez da ulertu izan zentzun txarrean.

Passioa, latinezkoa gure grina edo nekaldia izan liteke. Horregatik latinezko textoan beti passio agertzen da; euskaraz, berriz, lehenengoetan grina ipini badut ere, azkena ondo interpretatzeko pasioa erabili behar izan dut.

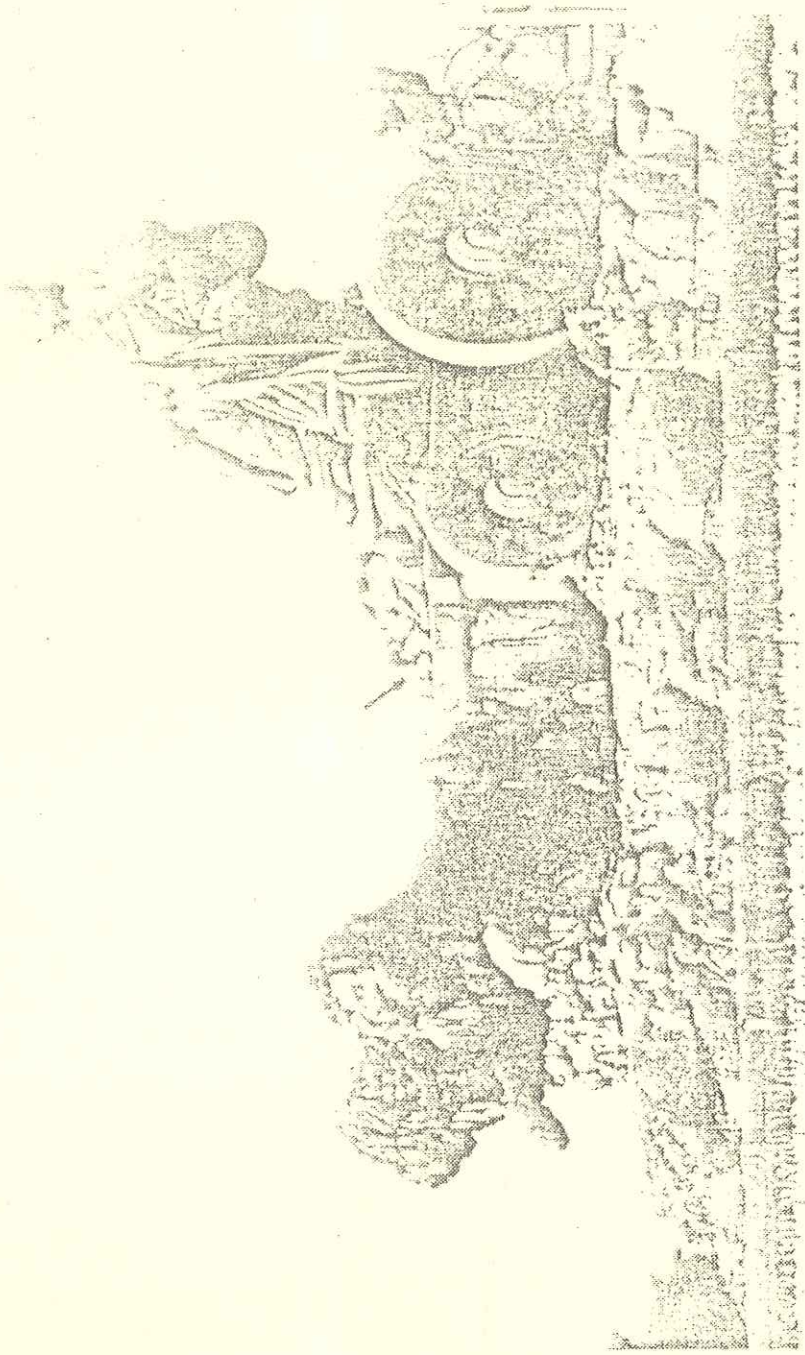
San Agustin-ek dioenez, passio eliztar hizkuntzan ez zen ulertzen txarrerako baizik eta onerako: gure Jau naren passioa eta baita martirien passiones ere, ere dugarritzat eta txalogarritzat jotzen ziren.

KIBELES
Κυβέλη

Frigia-ko jainkosa handia; sarritan jainkoen Ama du izentzat, edo Ama handia. Bere ahalmena Izadi osora hedatzen da, beronen landare-potentziaren adierazgarri. Asia txikiko mendietan gurtua; bertotik bere gurtza mundu heldetar guztian zehar zabaldu da; geroago erromatar munduan zehar, K.a-ko 204. urtean Erromako Senatuak Pesinunte-tik jainkosaren sinboloa zen "harri beltza" ekartzea eta Palatino-n hari tenplo bat eraikitzea erabaki zuenean.

Sarritan mithographo grekoek Kibeles Rea-ren azal bezala hartzen dute (edo "deitura" hutsa bezala). Rea hori Kronoren seme ziren beste jainkoen ama zen. Kibeles Phrigia-ko Kibele mendian gurtutako Rea izango zen. Guregana heldu diren mithoetan ez du parte hartze handirik. Horrelako izenaren duin den bakarra Agdistos eta Atisena da. Eurotan, gainera, bigarren mailako papera jokatzen du. Atis, batzutan, haren amorantea legez agertzen da; sarriago haren laguna legez. Baliteke haren nortasuna Agdistis hermaphroditaren atzean ostentzea. Tradizio guztiak Atis-en amorantetzat aipatzen dute, bere moztearen ondoren. Kibeles-en garrantzia nondik datorren? Batez ere haren inguruan sortu zen gurtza orgiastikoaren inguruan, Erromatar Inperioan berandu arte iraun zuten gurtzan, alegia. Gehienetan burua lorez apaindurik agertzen da, lehoiak lagun, animaliak dakarten gurdi ba-

Kibeles jainkosaren gurdia, lehoi bik eramanik; lehoi biok Atalanta ederra-
ren eta bere amante Hipomenes-en metamorphosia ziren, jainkosaren beraren
jauretxe batetan haragiz batu zirelako zigorra.

Goiko Kibeles-en oroitarria
Espainia-ko hiriburuan arki
tzen dena duzu.

-----

tean. Rea-ren antzera, Kur_e teak edo Koribanteak ditu zer bitzari.

Templa, deum Matri quae quondam clarus Echion
fecerat ex uoto, nemorosis abdita siluis,
transibant, et iter longum requiescere suasit.
Illic concubitus intempestiua cupido
occupat Hippomenen a numine concita nostro. 690
Liminis exigui fuerat prope templa recessus
speluncae similis, natiuo pumice tectus,
religione sacer prisca, quo multa sacerdos
lignea contulerat ueterum simulacra deorum: 695
hunc init et uetito temerat sacraria probro.
Sacra retorserunt oculos, turritaque Mater (1)
an Stygia sontes dubitauit mergeret unda;
poena leuis uisa est. Ergo modo leuia fuluae
colla iubae uelant, digiti curuantur in unguis, 700
ex umeris armi fiunt, in pectora totum
pondus abit, summae cauda uerruntur harenae.
Iram uultus habet, pro uerbis murmura reddunt,
pro thalamis celebrant siluas aliisque timendi
dente premunt domito Cybeleia frena leones.
Hos tu, care mihi, cumque his genus omne ferarum, 705
quod non terga fugae, sed pugnae pectora praebet,
effuge, ne uirtus tua sit damnosa duobus'.

(P.Ovidi Nasonis, "Metamorphoseon" Liber X)

(1) Kibeles jainkosa askotan dorreak buruan zituela agerrarazten zuten.

Hona hemen pasarte hau nola itzuli duten euskarara lehenengo eta azkenengoe (Leizarraga, Olabide eta Elizen arteko Biblia; hiru oso desberdinak, garaiz, asmoz, mentalitatez eta euskararen erabilpenaz):

3 *Ecen haur da Iaincoarē vorōdatea, çuen fanctificationea, paillardigataric beguira çaitetzen:
4 Eta iaquin deçan çuetaric batbederac bere vnciarene posseditzen fanctificationerequin eta ohorerequin:
5 Ez guthiciataco affectionerequin, Gentil Iaincoa eçagutzen eçtutemenen ançora.

in morbo desi-
derii..

LEIZARRAGA

3 Au da, ba, Yainkoaren naya; çuen deunkuntza; izofkeritik alde zuek egitea; 4 bere soña guren ta deungari zaitzen zuetako bakoitzak yakitea, 5 ez ifits-garētan, Yainkoa ezagun ez duten atzefitatek bezela;

in passione (ak-
tibo samar) con-
cupiscentiae..

4 bere soña; edo bere ematean; bitara aditu ðaithe σκεπός itze toki ontan.

OLABIDE

3 Hau nahi du Jainkoak zuengandik: santuki bizi zaitezela, aldegin dezazuela haragikeriatik. 4 Zentzu santuz eta itzal haundiz joka dezala bakoitzak bere emaztearekin*, 5 bere burua grinen menpeko egin gabe, Jainkoa ezagutzen ez duten jantilek bezala;

in passione (passi-
bo samar) con-
cupiscentiae,

ELIZEN ARTEKO BIBLIA

(jarraitzeko)

DEFINITIONES, ETYMOLOGIAE, EXPLICATIONES, E SANCTI
JERONIMI EPISTOLIS DE PROMPTAE.

- 18 **ZENTZUNA (Idazteunean)**: "Non sunt, ut quidam putant, in scripturis verba simplicia; plurimum in his absconditum est. Aliud littera, aliud mysticus sermo significat".
(18A "Ad Damasum", 12)

Idazteunean berbak, batzuk uste dutenez, ez dira hain ulerterrazak. Ezkutuki handia datza eurretan. Hitz hutsak gauza bat eta hitz mistikoak besterik adierazten dute.

Biblia-ikerleek "sensus plenior" diotena, hau da, zentzun osoagoa edo beteagoa.

- 19 **SEPTUAGINTA**: "... precor, Domine, non sum dignus", pro quo in hebraeo legitur: "non habeo labia circumcisa", septuaginta interpretibus sensum potius quam verbum de verbo exprimentibus".
(18A "Ad Damasum", 15)

"arren, Jauna, ni ez naiz duin"; horren ordez hebreoz honela: "ez dut ezpain erdaindurik". Septuagintak hor hitzez hitz itzuli beharrean gehiago itzuli zuten zentzuna kontutan hartuta.

- 20 **SEPTUAGINTA ETA**: "Septuaginta: "et missum est ad me unum de seraphim". Aquila et Theodotion: "et volavit ad me unus de seraphim"... Quod autem ceteri interpretes pro "missum esse" "volasse" dixerunt, intellege velocem divini sermonis adventum super eos qui digni societate illius iudicantur".
(18B "Ad Damasum", 1(17))

Septuagintak: "seraphinetatik bat nigana bidali izan zen". Akila-k eta Theodotion-ek: "seraphinetatik batek nigana hegaz egin zuen"... Beste itzultzaileek "bidali izan zen" horren lekuan "hegaz egin zuen" ipini bazuten, uler ezazu Jaungoikoaren hitza arin iristen dela harekin elkartzeko duin direnengana.

- 21 **GENEROA-hitzen.**: "In genere quoque diversitas est. Septuaginta, Aquila et Theodotion seraphim neutro genere transtulerunt, Symmachus masculino. Nec putandum sexum esse in virtutibus Dei, cum etiam ipse Spiritus sanctus secundum proprietates linguae hebraeae feminino genere proferatur "ruach", Graece neutro πνεῦμα, Latine masculino "spiritus". Ex quo intellegendum est, quando de superioribus disputatur et masculinum aliquid seu femininum ponitur, non tam sexum significari quam idioma sonare linguae; siquidem ipse Deus invisibilis et incorruptibilis omnibus paene linguis profertur genero masculino, et cum in eum non cadat sexus."

Genero kontuan ere berezitasunak daude. LXX, Akila eta Theodotion-ek seraphim neutroz eman zuten eta Symako-k maskulinoz. Ez da pentsa behar Jaungoikoaren ahalmenetan seksurikdagoenik. Espiritu Saindua bera ere, hizkuntza hebreoaren egitura dela eta, genero femeninoz azaltzen da. Grekoz neutroa da, πνεῦμα, Latinez maskulinoa, "spiritus". Guzti hori dela eta, hau xe ulertu behar da: naturaz gainetikoei buruz ari garenean, zerbait maskulinoz edo femeninoz ipintzen denean, ez dela seksurik adierazi nahi, hizkuntzaren esateko modua baizik. Jaungoikoa bera, ikustezina eta suntsiezina, ia hizkuntza guztietan genero maskulinoz azaltzen da, sexuak berarekin zer ikusirik ez badu ere.

Hona "izpiritu" hebreoz nola idazten den, Jeronimo santuak "ruach" dioena:

רוּחַ *rūḥ* Espiritu

I. En todo el ámbito del semítico occidental se encuentran correspondencias del hebreo *rūḥ*, «viento, espíritu»; por ejemplo, ugarítico *rh*, «viento, aroma» (WUS N. 2494; UT N. 2308); púnico *rh*, «espíritu» (KAI N. 79, línea 11; DISO 276); arameo *rwḥ*, «viento, espíritu» (desde Sef. III, lín. 2; cf. Fitzmyer, *Sef.* 104; DISO 276; KBL 1123; LS 718); árabe *rūḥ*, «aliento vital»; y *riḥ*, «viento»; etiópico *rōha*, «abanicar» (P. Fronzaroli, AANLR VIII/20 [1965] 139.145). Llama la atención la ausencia de la palabra en la rama del semítico oriental (en acádico se emplea para ello *šaru*, «viento, hábito»; cf. J. Hehn, *Zum Problem des Geistes im Alten Orient und im AT*: ZAW 43 [1925] 210-225; Fronzaroli, *loc. cit.*).

El sustantivo hebreo (y arameo bíblico) *rūḥ* (femenino) pertenece posiblemente al grupo de las palabras onomatopéyicas (cf. D. W. Thomas, ZS 10 [1935] 311-314) e imita el ruido del silbido del viento y de la respiración agitada (cf. D. Lys, «*Rūach*». *Le souffle dans l'AT* [1962] 19ss). El verbo *rūḥ* (sólo hífil, «oler») y el sustantivo *rēḥ*, «olor» (también arameo bíblico), designan ya, en cambio, un hecho específico: el oler que se produce al respirar.

.....
E. Jenni/C. Westermann

"Diccionario Teológico Manual del A. Testamento"

Ed. Cristiandad, 1978 (Tomo II)

22 **KALKULO** : "Quia in hebraeo pro "carbone" "calculus" legitur, ceteris quoque super hoc consonantibus, videtur mihi sermo divinus calculi appellatione signari!" (18B "Ad Damasum", 2(18))

Eta hebreozkoan "ikatzaren" ordeztzen "harritxo" irakurtzen denez gero, enparau guztiak bat datozela, iruditzen zait Jaungoikoaren berba kalkulo izenaz adierazten dela.

23 **IKATZ-HARRIA** : "Videtur autem mihi et Septuaginta in eo quod ἄνθρακας transtulerunt, idem sensisse quod ceteri; ἄνθραξ quippe, quem carbunculum interpretamur, genus lapidis fulgidi atque lucentis, quem etiam in duodecim lapidibus invenimus". (18B "Ad Damasum", 2(18))

Bestalde, Septuagintak ἄνθρακας itzultzean, nire irudirako, besteek bezalako ustea zuten. ἄνθραξ, bada, guk ikatza itzultzen duguna, harri distiratsu eta argitsu mota bat da, hamabi harrien artean aurkitzen dena. (Ex. 28, 15 eta abar)

Halaxe da grekoz: ἄνθραξ, ἄσμος ὀ

DE VITA EXEMPLARIUM PRESBYTERORUM VASCONUM(AZKUE)

In Lekeitio, in Bizkaia, natus anno MDCCCLXIV. In seminario Victoriensi studens magnae humanitatis, pietatis atque magni ingenii exemplum prae-buit, sicut in compluribus ac ingentibus laboribus postea, longa sua vita, egregie ostendere solitus est. In litteris, musica, theatro, linguistica atque multis aliis artibus insignis fuit inter omnes eius temporis doctos homines. Sacerdos exemplaris, magno Dei amore imbutus, Euskal Herria patriam suam ex toto corde amans. Sed ad eius vitam cognoscendam sunt varia et peroptima opera consulenda. Hic unum tantum faciemus: Ex libro quem Alfonso Irigoyen auctor ad praelum parat pauca extrahere.

Cum Academiae Linguae Vasconicae praesidens esset, priusquam ad hunc honorem perveniret, ut vasconum linguam defenderet operam dedit: anno 1921 Benedicto XV Pontifici litteras missit, in quibus hoc petebat ab illo: ut in dioecesibus Baiona, Iruñea atque Gasteiz dictis, omnis doctrina in nomine Ecclesiae data, lingua vasconica fieret. Cum ad doctoris gradum in Theologia obtinendum, ultimum theologiae cursum in Salmantica ageret, (anno 1887), Chorum Musicae ipse duxit, qui postea egregius musicus quoque futurus erat. (X).

JESUSEN BIOTZAREN IĻA

BAGIĻEAN IRAKURTEKO

AZKUE ABADĖAK

EGISA

TA BIZKAİKO ELIZGIZONAI

ZUZENDURIKOĀ

BEAR DAN BAIMENAZ

BILBON

ARTES GRĀFICAS—EN MOLDAGINTZAN

1901

Ad devotionem Cordis Jesu in Bizkaia fovendam librum supra citatum conscripsit, ad sacerdotes diocesanos missum.

Magno spiritu sacerdotali motus, complura opera edidit ad cultum sive pietatem inter vascones adiuvandam: plurimos cantus ad liturgiam dignificandam, tum vasconice tum latine scriptos; etiam lingua gallica compositam ad locutionem, beatæ

Mariæ Virgini dicatam, cum in Galliae fines pergeret ad suum laborem perficiendum.

Inter eius opera non deest quidam liber e germanico sermone in vasconum linguam translatus, ad cultum sacerdotalem diffundendum, ut ea tempestate fieri solebat omnibus diebus Jovis seu feria quinta.

Erabagia

Ezkutuan egin daikedazan errukizko lanak alegiñez eztozaz agirian egingo, eurakaz *Jauugoikoari bakarrik* emon daiodan *onera ta goraldia*.

Ecce eius humilitatis exemplum, sicut in libro devotionis Cordis Jesu

legitur: omnia opera misericordiae, quantum possim, in occulto faciam, ut soli Deo honos et gloria tribuatur. Hoc modo totam vitam degit, in occulto laborans ut Deum et patriam suam glorificaret.

eret, saltem in locis ubi vasconice loquentes major pars essent. (In Baiona fertur iam ita fecisse)

Utque sacerdotes vascones recte parati essent ad pastorem exercendam, in seminariis eorum lingua debito modo coleretur. Academiam Linguae Vasconicae paratam esse ut episcopis auxilium praestaret ad debitas translationes vasconice faciendas. Et sicut in Italia fiebat, in Euskal Herria etiam Evangelium, de quo erat postea sermo faciendus, vernacula lingua legeretur. Quae omnia ut consequeretur cum Vico Cardenali tum Tedeschini Nuntio Apostolico consilium suum aperuit. In dioecesi Victoriensi Episcopus noluit, tamen, haec ita facere, quippe quod Alfonso XIII Rex Hispaniae ne id fieret praeceperat. Quo cogn

to nihil est quod miremur Azkue haec verba amara scripsisse:

«Errikoak (erderakadaren batzuk esanarren) lautatik irutan guk baiño obeto euskeraz berba egiten dakielako; bada guri, geure ikaste-urteetan, azaletik euskaldunak dirudien Seminarioetan, irakatsi-bearrean aztu eragin deuskue ain premiñazkoa dogun berbete eder au».

URREZKO HITZAK

Οὐ τοίνυν τὸ ὀργιζέσθαι παράνομον, ἀλλὰ τὸ ἀκαίρως τοῦτο ποιεῖν.

"Horrela, bada, sumintzea ez da bidegabekeria, ezgaraian egitea baizik".

Jon Krisostomo deuna: "Mateo deunari buruzko homiliak", XVI, 7.

Jon Gotzon Etxebarria
Gernika
